

Бране Микановић, Драженко Јоргић и Драган Паргало

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм педагогије

СТАВОВИ МЛАДИХ О ВРИЈЕДНОСТИМА СПОРТА

Апстракт: У овом чланку описано је промишљање о вриједностима спорта, с једне стране, али и резултати и дискусија емпиријског истраживања ставова младих о вриједностима спорта данас, с друге стране. Посебан акценат је дат на вриједностима спорта као феномену васпитања (у) и (за) слободно вријеме. Вриједности спорта су разматране из више релација, а поготово из контекста оних младих који се активно баве, оних који се рекреативно баве и младих који се уопште не баве спортом, односно оних који су активни и пасивни посматрачи спорта. Резултати истраживања су показали да спорт још увијек није довољно транспарентан младима, а поготово у смислу што веће укључености младих, бар рекреативно у спортским активностима.

Кључне ријечи: вриједности спорта, ставови младих о вриједностима спорта, слободно вријеме, укљученост младих, спортске активности.

УВОД

Данас у XXI вијеку, млади нису оријентисани према спорту као што је то било у прошлом вијеку. На спорт се данас гледа много шире. Он више није само феномен физичке активности у правцу остварења паролe „у здравом тијелу здрав дух“, већ много комплекснији феномен. О њему се данас говори као о феномену професије, аматеризма, спорту као рекреацији, спорту као хедонистичком мотиву, спорту као феномену „слободног“ времена, спорту као партиципативној и посматрачкој активности,

виртуелизацији спорта, спорту као комерцијалној и материјалној добити, и ко зна шта још. Очигледно је да данас спорт има много више вриједности у односу на прошла времена. Које су то вриједности које у или *о спорту* препознају данас млади? Колико се млади укључују у спорт? Зашто се млади баве или не баве спортом? Која је корист од бављења спортом? Ово су само нека од проблемских питања у сврху покушаја идентификације ставова младих о вриједностима спорта.

Млади проводе своје „слободно“ вријеме на различите начине. Обично је то провођење времена у знаку учења, гледања телевизије, слушања музике, „сурфања“ интернетом, читања књига, шетњи, „кафендисања“ у кафићима, „трач-партија“, па и у знаку бављења и/или посматрања различитих спортских активности. Које су од ових активности најинтензивније? Да ли млади препознају „праве“ вриједности ових активности, а посебно спорта? Јесу ли млади данас уопште свјесни „правих“ вриједности спорта? Колико је данас спорт доступан младима? Је ли он скупа инвестиција? Да ли је спорт код омладине данас у сјени неких других „вриједности“? Могу ли се дати одговори на ова и слична питања?

Посматрање спорта, односно његових вриједности, подразумијева анализу различитих релација према спорту. Млади спорт посматрају на више начина. Неки су професионално укључени и баве се спортом, неки то раде аматерски, а неки се повремено баве истим. Млади се спортом баве и рекреативно. Неки то раде учестало, а неки повремено. Има младих који су само посматрачи спорта и у томе налазе личну сатисфакцију. Један број младих виртуелно „упражњава“ спорт путем компјутерских игрица. Већина омладине данас све више посматра спорт као прилику за материјалну добит. Они се окрећу спортским кладионицама и добар дио „слободног“ времена проводе у њима.

Да би препознали вриједности спорта код младих неопходно је испитати њихове ставове и оријентисаност према спорту. Позитивни ставови и оријентације према спорту представљају релевантне индикаторе вриједности спорта у периоду психофизичког развоја младих.

ТЕОРИЈСКА ПОЛАЗИШТА

Расправа о вриједностима спорта подразумијева анализу схватања о вриједностима, с једне стране, и анализу схватања о спорту, с друге стране. О вриједностима се расправља као аксиолошком, филозофском, социолошком, психолошком, етичком, биоетичком и педагошком феномену. Пантић за вриједности каже да су оне „релативно стабилне, опште и хијерархијски организоване карактеристике појединца (диспозиције) и група (елементи, друштвене свијести) формиране међусобним дјеловањем историјских, актуелно-социјалних и индивидуалних чинилаца, које због тако прописане пожељности, усмјеравају понашање својих носилаца ка одређеним циљевима“ (Pantić, 1977: према Đukić, 2006, str. 34-35). Из оваквог схватања вриједности можемо издвојити двије значајне детерминанте које се могу односити и на вриједности спорта. То су термини „пожељност“ и „усмјереност ка одређеним циљевима“. И о спорту се слично расправља као о социолошком, културолошком, психолошком и педагошком феномену. У педагогији су спортске активности дијелом опредмећене у проучавањима и истраживањима педагогије спорта, педагогије „слободног“ времена и методике ваннаставних активности. „За педагогију спорта најзанимљивије је 'наглашавање да је спорт васпитна (М.И.) друштвена институција прожета игром а чији је циљ физичко и духовно усавршавање личности“ (Koković, 2000: према Пић, 2003, str. 24). Из овог наглашавања примјећујемо да је циљ, односно вриједност спорта педагошки посматрано физичко и духовно усавршавање личности.

На спорт можемо гледати као на облик индивидуалног и друштвеног ангажовања, али и као на облик друштвене свијести. Има ли спорт своје вриједности? Како испитати шта је то у спорту вриједно? Постоји неколико углова посматрања спорта као вриједносног феномена.

Један угао посматрања вриједности спорта је бављење, односно „небављење“ спортом. Вјероватно је за очекивати да они млади који се баве спортом преферирају спорт као више вриједним у односу на оне младе који се не баве спортом.

Други угао посматрања вриједности спорта односи се на ендogene индикаторе спорта. Ту мислимо на све оне унутрашње индикаторе или вриједности спорта које можемо хијерархијски поредати на основу рангирања ставова младих о њима.

Трећи угао посматрања вриједности спорта огледа се на основу „укрштања“ ова два претходна угла. Другачије речено, узимамо у обзир евентуалне разлике између хијерархија ендогених вриједности спорта младих који се баве спортом у односу на младе који се слабије или никако не баве спортом.

Оно што наша дјеца и млади науче данас, већ сутра постаје суштина друштвених промјена. Неупитно је да желимо бољи свијет, зато се процес васпитања и образовања у суштини мора бавити вриједностима. Стога постоји потреба, али и могућност, да се вриједности спорта искористе као богато извориште за развој педагошких вриједности.

Процес васпитања није могуће одвојити од потреба и вриједности. Углавном потребе везујемо за појединце и њихово развој, док вриједности препознајемо као друштвене категорије. Нити је појединца могуће одвојити од друштва, нити је потребе могуће сагледати изоловано од вриједности. „Појединац не може егзистирати изван друштва и отуда и нужност прихватања одређеног система вриједности, али друштво не постоји изван и мимо појединих индивидуа и његов смисао је у стварању услова за задовољавање потреба појединца“ (Vognar, 2007, str. 2). Отуда се намеће питање да ли је спорт потреба или вриједност, било појединца, било друштва у цјелости. Не улазећи у дубљу расправу о претходно наведеној дилеми, једно је сигурно, спорт има васпитну вриједност и може представљати средство у васпитању и помоћу њега се могу задовољити потребе појединца, али развијати и одређене педагошке вриједности. Процес васпитања је обиљежен персоналним и друштвеним аспектом. Персонални аспект је усмјерен на задовољавање основних потреба и на самоостварење личности, док се друштвени аспект очитује кроз учење вриједности и развијање ставова према истим.

Усвајање вриједности и развијање ставова о спорту представља изузетно сложен васпитни проблем. Овај проблем треба схватити изузетно широко, прије свега, због тога што на њега могу утицати различити фактори (породица, вршњаци, социјално окружење, различите институције, медији итд.). Вриједности спорта су универзалне вриједности и зато их треба користити у васпитању и образовању. Оне омогућују да учимо, сарађујемо и поштујемо друге. Треба нагласити и то да млади имају могућност да уче о спорту или да

се, што је и важније, баве неким спортом. Вриједности спорта су позитивне, афирмативне и у таквом амбијенту сваки појединац се учи узајамном уважавању других, као и преузимању бриге за друге (нпр. тимски спортови). Спорт промовише различите вриједности, као што су: мир, поштовање, љубав, одговорност, толеранција, поштење, срећа, јединство, скромност, сарадња итд. За Дајану Тилман и Дајану Хсу (2007) наведене вриједности су животне вриједности, и без њих се не може замислити квалитетан процес васпитања и образовања. Ове вриједности спорта уједно представљају богато извориште за формирање ставова младих о спорту. Дакле, вриједности спорта усвајају се током цијелог живота и увијек је могуће говорити о индивидуалном и друштвеном вриједносном систему.

Ставови уопште, па и ставови о спорту, анализирају се на основу структуре става (когнитивна, афективна и бихевиорална). Дакле, појединац својим ставом о вриједностима спорта исказује шта мисли о спорту, шта о њему осјећа и како би се могао или требао понашати према ситуацији која се односи на спорт. Ставаови младих о спорту могу се формирати на основу искуства. Међутим, за формирање става о спорту изузетно је битно да ли је искуство настало непосредно у спорту, или посредно у социјалном окружењу.

Хеда Фестини (2008) указује да се прво проучавање спорта појавило 70-их година прошлог вијека, прво у САД-у, а затим и у Њемачкој, Јапану, Енглеској и Канади. Ова ауторица констатује да је од 90-их година прошлог вијека етика спорта постала доминантна тема у филозофији спорта. Битно је нагласити и то да се филозофија спорта највише развијала у оквиру педагошке науке, посебно у оквиру педагогије слободног времена. Слобоно вријеме представља доминантну педагошку категорију. Спорт и рекреација представљају педагошки прихватљиве активности у слободном времену младих. Спорт и рекреација дају велики допринос побољшању квалитета живота младих, посебно у сфери развоја здравог живота и правилног тјелесног развоја. Поред тога, бављење младих спортом и рекреацијом утиче и на интелектуално, естетско и морално васпитање. Спорт је изазов, а познато је да сваки изазов привлачи младе и зато младе више треба усмјеравати на спортске активности и рекреацију у слободном времену.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Вриједносне оријентације младих о спорту код нас нису значајније истраживане. У методолошком смислу вриједносне оријентације представљају изузетно сложен конструкт (варијаблу). Истраживање вриједносних оријентација младих о спорту код спортиста и код младих који нису спортисти захтијева разраду посебних методолошких приступа. Методологија истраживања вриједности уопште, па и вриједности спорта, још се више усложњава када поставимо питање: Како конструкт вриједносне оријентације превести на индикаторе?

Емпиријско истраживање је реализовано примјеном инструмента *Упитник о вриједносним оријентацијама младих о спорту – ВОМОС*. Инструмент представља комбинацију упитника и скалера. Циљ истраживања је идентификовање основних вриједности спорта код студената, те анализа њихових ставова о вриједностима спорта с обзиром на бављење спортом. Емпиријско истраживање је реализовано на пригодном узорку – 322 студента прве године студија са Универзитета у Бањој Луци. Структуру узорка с обзиром на пол чинила су 63 испитаника мушког и 259 испитаника женског пола. Структуром узорка обухваћени су студенти сљедећих студијских група: физичког васпитања и спорта, педагогије, психологије, учитељског студија и предшколског васпитања.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Испитаници су на петостепеној скали Ликертовог типа процјењивали 15 вриједности спорта. У *Табели 1* имамо увид у првих шест највише процијењених вриједности. Међу ових шест препознајемо три шире категорије. Прва се односи на физичко здравље. Највишу просјечну скалну вриједност налазимо у ставци која се тиче *одржавања кондиције* као вриједности спорта. Спорт има своје вриједности и у домену развијања међуљудских односа. Тако су испитаници као другу вриједност процијенили *развијање тимског рада*, а као четврту *зближавање људи и дружење*. Трећу вриједност спорта према процјенама испитаника представља могућност квалитетног кориштења

слободног времена. Наиме, вриједности спорта које су заузеле треће, пето и шесто мјесто имају заједнички именитељ управо у слободном времену.

Табела 1. Ранг вриједности спорта према процјенама испитаника

Ранг	Вриједност спорта	N	M	SD
1	Одржавање кондиције	318	4,42	0,60
2	Развијање тимског рада	321	4,39	0,64
3	Одличан начин кориштења слободног времена	321	4,31	0,68
4	Зближавање људи, дружење	320	4,31	0,72
5	Лијек против лијености	322	4,30	0,71
6	Одмарамо мозак од глупости	321	4,21	0,76

Свакако, свака од наведене три димензије вриједности спорта заслужује засебно истраживање. Иако ови налази представљају само идентификацију процјена младих о вриједности спорта, могуће је извести неколико педагошких импликација. Охрабрујуће је да у времену поремећених вриједности млади препознају истинске вриједности спорта. Посебно је значајно пружити подршку дјечи и младима да се рекреативно или активно баве спортом у слободно вријеме. У васпитању за слободно вријеме дјече и младих спорт може бити једна од централних тема.

С обзиром на тему и циљеве истраживања сматрали смо занимљивим и важним установити омиљеност појединих спортова. Посматрано на укупном узорку (Табела 2) утврђени су рангови најомиљенијих спортова. На првом мјесту је одбојка, на другом фудбал, на трећем тенис, а даље слиједе кошарка, рукомет и пливање. За очекивати је да варијабла пол може значајно утицати на преференцију спорта. Стога смо посебно рангирани спортове за подузорке младића и дјевојака. За младиће је високо изнад осталих спортова фудбал (44,33%), а за дјевојке одбојка (35,71%). Наредни рангови су очекивани, али је изненађујуће да дјевојке више преферирају фудбал у односу на рукомет и пливање.

Табела 2. Ранг омиљености спортова (укупан узорак, мушки пол, женски пол)

Ранг	Укупан узорак	%	Мушки пол	%	Женски пол	%
1	Одбојка	30,20	Фудбал	44,33	Одбојка	35,71
2	Фудбал	22,82	Кошарка	16,49	Тенис	18,29
3	Тенис	16,78	Рукомет	12,34	Фудбал	16,86
4	Кошарка	16,55	Тенис	11,34	Кошарка	16,57
5	Рукомет	9,84	Одбојка	10,31	Рукомет	9,14
6	Пливање	3,80	Пливање	5,15	Пливање	3,43

Поред полних разлика, уочљиве су и разлике на релацији колективни и индивидуални спортови. Млади у већој мјери преферирају колективне спортове. Од индивидуалних спортова заступљени су тенис и пливање. И налази у Табели 3 указују на примат колективних у односу на индивидуалне спортове. С обзиром на овдашњу спортску традицију и миље, добијене преференције су очекиване. Популарност тениса и пливања, остварену у релативно кратком временском периоду, могуће је објаснити успјесима српских тенисера и пливача. Још једном се потврђује моћ узора, примјера као васпитног средства.

Табела 3. Омиљеност колективних и индивидуалних спортова

Омиљеност спортова	f	%
Колективни спорт	144	44,7
Индивидуални спорт	19	5,9
Оба подједнако	139	43,2
Ниједан	6	1,9
Без одговора	14	4,3
Укупно	322	100,0

У Табели 4 дати су одговори испитаника на питање о изворима информисања о спорту. Анализа фреквенција и процената указује на телевизију (46,9%) као најмоћнији извор информисања о спорту. Поред телевизије, у мањој мјери су заступљени и други медији, као што су интернет и новине. Више извора у информисању о спорту користи 21,4% испитаника, слиједе пријатељи са 10,6%. Забрињавајуће је да испод једног

процента испитаника наводи посјете утакмицама као доминантан извор информисања. Култура посјета спортским догађајима је на ниском нивоу, чему у великој мјери доприноси и насилничко понашање навијачких група. Познато је да се навијачке скупине формирају већ на основношколском узрасту. Бројне су могућности васпитног рада на овом проблему у оквиру часова одјељенске заједнице, наставе физичког васпитања као и ваннаставних спортских активности.

Табела 4. Извори информисања о спорту

Извори	f	%
Пријатељи	34	10,6
Телевизија	151	46,9
Новине	20	6,2
Интернет	27	8,4
Посјете утакмицама	2	0,6
Телевизија и посјете утакмицама	15	4,7
Више извора	69	21,4
Без одговора	4	1,2
Укупно	322	100,0

Истраживањем смо установили да се 12,26 % испитаника активно бави спортом, њих 47,10 % спортом се бави рекреативно, док се чак 40,65 % испитаника уопште не бави спортом. Управо ниво бављења спортом узели смо као независну варијаблу у односу на ставове о вриједностима спорта. Дескриптивна статистика у *Табели 5* указује на разлике у ставовима о вриједностима спорта с обзиром на ниво бављења спортом, док у *Табели 5а* уочавамо да су уочене разлике статистички значајне ($F=70,56$; $p=0,01$). Другим ријечима, варијабилитет унутар група показао се статистички значајно већим него варијабилитет између група. Ниво бављења спортом показао се као фактор који, слободније речено, утиче на ставове о вриједностима спорта.

Табела 5. Ставови о вриједностима спорта с обзиром на ниво бављења спортом (дескриптивна статистика)

Варијабле	Бављење спортом	N	M	SD
Ставови о вриједностима спорта	Активно	38	29,16	3,08
	Рекреативно	146	29,17	2,31
	Не бавим се	126	28,02	2,67
Укупно		310	28,70	2,62

Слабост F теста је што нам не открива прецизно између којих од три категорије независне варијабле се налази стварна разлика. Стога смо поступком вишеструког поређења (Multiple comparisons) упоредили и парове субузорака. Бонферонијев тест указује на статистички значајну разлику на нивоу 0,01 између категорија *рекреативно бављење спортом* и *не бавим се спортом* (MD = 1,16). Такође, разлика у ставовима о вриједностима спорта између испитаника који се активно баве спортом и испитаника који се уопште не баве спортом (MD = 1,14) показала се као статистички значајна на нивоу 0,05. Разлика у просјечним скоровима између категорија *активно* и *рекреативно бављење спортом* није статистички значајна.

Табела 5а. Ставови о вриједностима спорта с обзиром на ниво бављења спортом (ANOVA)

Варијанса	Сума квадрата	Број слобода	Средњи квадрати	F	p
Између група	99,36	2	49,68		
Унутар група	2017,74	307	6,57	70,56	0,01
Укупно	2117,10	309			

Бављење спортом (активно или рекреативно) није једини чинилац који утиче на ставове о вриједности спорта. Наиме, у *Табели 6* указујемо на резултате из којих произилази да и само праћење спорта може бити значајно за формирање ставова.

Табела 6. Ставови о вриједностима спорта с обзиром на ниво праћења спорта

Варијабле	Праћење спорта	N	M	SD	t-омјер	p
Ставови о вриједности спорта	Редовно	134	29,28	2,54	3,49	0,00
	Ријетко или никад	176	28,26	2,59		
Укупно		310				

Испитаници који редовно прате спорт исказали су на скали ставова о вриједности спорта статистички значајано виши скор у односу на испитанике који ријетко или никад не прате спорт ($t = 3,49$; $p = 0,01$).

Педагошке импликације утврђених показатеља су вишеструке. И поред снажног утицаја медија на ставове и понашање, неопходне су и школске установе као битни чиниоци у сфери промовисања бављења спортом. На основношколском нивоу, поред часова физичког васпитања, могуће је искористити и друге могућности васпитног рада као што су различити видови ваннаставних и ваншколских спортских активности. У такве активности убрајамо редовне активности у спортским секцијама, организацију спортског школског дана, школска спортска такмичења и др. Даље се сличне активности могу организовати на средњошколском и високошколском нивоу. На тај начин могуће је утицати на ставове дјете и младих о вриједностима спорта и активно учешће у различитим спортским активностима.

ЗАКЉУЧНИ ОСВРТ

Спорт има васпитну вриједност и може представљати снажно средство у васпитању. Усвајање вриједности и развијање ставова о спорту представља изузетно сложен васпитни проблем. С друге стране, комплексност, мултидимензионалност и динамичност вриједности спорта као истраживачке варијабле условљава и тешкоће у њеном истраживању. Концептуализација ове истраживачке варијабле отежана је преплитањем сличних, али истовремено различитих конструкта као што су вриједносне

оријентације, црте личности, циљеви, мотиви, потребе, стил живљења, ставови, увјерења и др.

Идентификовани ставови студената о вриједностима спорта указују на општи закључак да они имају изграђене позитивне ставове о спорту и да препознају истинске вриједности спорта. Ипак, истраживачки налази имплицирају да, и поред снажног утицаја медија на ставове о вриједностима спорта, постоји огроман простор за васпитно дјеловање путем наставних, ваннаставних и ваншколских активности на свим нивоима школовања.

Из експлоративног карактера нашег истраживања произилазе и идеје за нова студиозна истраживања специфичнијих проблема као што су моралне вриједности младих и спорт, слободно вријеме и спорт, здравље и спорт и др.

ЛИТЕРАТУРА

- Банђур, В. и Поткоњак, Н. (1999). *Методологија педагогије*. Београд: Савез педагошких друштава Југославије.
- Bognar, L. (2007). *Mladi i vrijednosti u procesu društvenih promjena*. На сајту: <http://www.ladislav-bognar.net/drupal/node/32> Очитано: 13. 09. 2010.
- Ђukić, О. (2006). *Filozofija vrijednosti, vrijednosni sistem i vrijednosne orijentacije*, u *Zborniku Sistem vrijednosti mladih u poslijeratnom društvu u Bosni i Hercegovini*. Banja Luka: Filozofski fakultet i Institut za filozofiju i društvena istraživanja.
- Ilić, М. (2003). *Pedagogija sporta*. Banja Luka: Centar za sport.
- Matović, N. (2007). *Mjerenje u pedagoškim istraživanjima*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT- Centar.
- Tilman, D. & Hsu, D. (2007). *Životne vrednosti*. Beograd: Kreativni centar.
- Fajgelj, S. (2005). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.
- Festini, H. (2009). *Slobodno vrijeme i rekreativni šport. Filozofska istraživanja 115, sv. 3, str. 443-448.*

YOUTH ATTITUDES ABOUT THE VALUES OF SPORTS

Summary

Abstract: This article describes the reflection of the values of sport, on the one hand, and the results and discussion of empirical research on the attitudes of young people the values of sport today, on the other. Special emphasis is given on the values of sport as a phenomenon of education (in) i (for) free time. The values of sport are discussed for a number of relations, especially in the context of those young people who are actively engaged, those who engaged in recreational and youth who do not play sports, or those who are active and passive observers of sport. The results showed that the sport is still nottransparent enough young people, especially in terms of the greater involvement of young people, at least in recreational sports activities.

Keywords: value of sport, youth attitudes about the values of sport, leisure, involvement of youth sports.